

Enhetsskolen og det flerkulturelle samfunn

Taler

Gudmund Hernes

Dato

31 oktober 1995

Sted

Stortinget

1 1989 var skolejubileenes år:

- 250-årsjubileet for folkeskolen.

5 - 100-årsjubileet for 7-årig løp.

- 50-årsjubileet for normalplanen for landsfolkeskolen.

- 30-årsjubileet for 9-årig grunnskole.

10

Slike jubileer markerer korsveier i vår skolehistorie. En slik korsvei står vi også ved i dag.

Ved korsveier er det viktigere å se fremover enn bakover. Hvilke er da de

15 viktigste utfordringer i tiårene fremover, nå når vi behandler prinsippene for grunnskolens innhold og organisering?

Hovedlinjen i norsk skolepolitikk har vært denne: å virkeliggjøre målet om lik rett til utdanning, uavhengig av evner og anlegg, sosial status eller bosted.

20 Enhetsskolen er utviklet ut fra prinsippet om alles rett til tilpasset opplæring i et samordnet, felles skolesystem, bygd på den samme læreplan. Likhet i resultat skapes gjennom ulikhet i den innsats som rettes mot den enkelte elev. Bredde i ferdigheter skapes ved stimulering av elevenes forskjellige interesser og anlegg.

Individenes særpreg gir sosialt mangfold - likhet i evner til å delta gir samfunnet

25 rikhet.

Jeg ser tre store trusler mot de mål som skolen skal fremme i vårt land: trusselen mot det sosiale samhold fra et samfunn som blir mer uensartet, trusselen mot folks kompetanse som kunnskapsutviklingen selv reiser, og trusselen mot et

aktivt skapende liv fra ensrettende medier og teknologier som lokker til et mer passivt stueliv.

35 Skolen har vært landets viktigste redskap i nasjonsbyggingen: til å støpe den sarnme virkelighetsforståelse, til å forme felles språk, til å meisle sams verdier, til å smi like ferdigheter - kort sagt: til å gjøre landets innbyggere til ett folk i tanker, ord og gjerninger. Det begynte med Pontoppidans forklaring til Luthers lille katekisme, landets første læreplan - faktisk to år eldre enn folkeskolen. Skolen siktet etter hvert mot å bygge folkets ferdigheter opp og å bygge skillene mellom 40 gruppene ned - geografiske skiller, klasseskiller, kjønnskiller, funksjonsskiller. Det som startet i Hafrsfjord, er blitt gjennomført i de tusen skolestuer.

Men nå endres Norge på nytt - synlig, varig, ugjenkallelig. Overalt skjer en internasjonalisering av nasjonene. Å være norsk vil ikke lenger entydig si å være 45 hvit, blond, blåøyd og protestant. Dagens nordmenn kommer fra mange land, har flere farger og ulik tro. Det norske fargekartet endres. Alle vil hver dag møte landsmenn som også er minoriteter, folk med avvikende livsstil, med opphav i andre verdensdeler. Endringen er uvendbar. Det er - om jeg kan tillate meg en metafor, hr. president - som å blande fløte i kaffen: Når den først er i, kan du 50 ikke ta den ut!

Spørsmålet blir da dette: Hva slags Norge får vi når paletten får flere farger? Hva skjer med oss når landet blir en mosaikk ikke bare av tradisjonelle, regionale kulturer med hver sine dialekter og bunader, men med nye etniske kulturer, 55 med egne levesett og særpregete drakter?

La meg stille spørsmålet direkte: Blir blandingen mer farlig fordi kulturforskjellene mellom etniske grupper slår over i sprang i språkferdighet, i utdanning, i inntekt, i livssjanser? Vil raseforskjeller knyttes til klasseforskjeller? 60 Spørsmålet er ingenlunde teoretisk. USA har etter krigen fått sine «inner city ghettos», Frankrike har de siste par tiårene fått sine «banlieue» og «cités interdites», sine «forbudte byer». I mange europeiske land er det alt oppstått eksplosive blandinger fordi fremmedspråklige er forblitt outsiders i annemanns land. Da gror rasismen, ikke av rasehovmod, men av frykt.

65 I Norge vet vi dette: Fra nå av må vi mange ulike leve sammen i vårt land. Skal vi make å gjøre det i åpenhet og med godhet, har vi ingen tid å miste. For også hos oss ser vi alt ulikheter slå ut i skolen og senere i arbeidslivet. Vi kan få to nasjoner

70 innen landets grenser - atskilte i levekår, ulike i utsikter - der begge
hovedgrupper ser på hverandre med fordommer fremdrevet av frykt, med
mistenksomhet forsterket av forskjeller i religion, livssyn og levesett.

Denne trusselen har vi en akutt felles interesse av å unngå, og den kan bare
75 unngås hvis enhetsskolen skaper fellesskap mellom gruppene og likhet i utsikter
til et verdig og rikt liv. Taper vi dette slaget i og om enhetsskolen, taper vi
nasjonens enhet i vårt nye flerkulturelle samfunn.

Vi skal leve sammen og har derfor en delt interesse av at vårt land ikke blir et
80 truende sted, men et spennende sted. Kulturhistorien forteller at kontakt med
forskjellige livsformer ikke bare kan gi kollisjoner, men også overraskende
kombinasjoner og storslåtte synteser av livsformer. Skolen må derfor formidle
kunnskap både om vår egen kultur og andre kulturer, og utnytte de muligheter
til berikelse som minoritetsgrupper gir. Skolen må gi håp for alle ved å spenne
85 en bro over til en trygg plass i samfunnet, med rom for alles særpreg - et
samfunn der de ulike bidrag gir en like mektig helhet som de ulike instrumenter
i et symfoniorkester, der kontrastene skaper samklang hevet langt over
enkeltytelsene, et samfunn der alle kan stå fram med sin tilhørighet, være trygge
i sin identitet, og der alle kan hente litt av det beste fra hverandre.

90 Det som skjer framover, avhenger av hva vi gjør nå. Og vi må handle raskt for å
skape en felles framtid der grupper med ulik bakgrunn, som tror og mener ulike
ting, gjennom skolen kommer i vane med å omgås med kunnskap, samhandle
med interesse og møtes med godvilje.

95 Sprengkreftene i vårt land skjerpes hvis de ikke omformes på det ene sted der
hele den kommende slekt møtes: i skolen. Derfor er jeg glad for det syn og de
argumenter komiteen har gitt om et felles fag for kristendom, religion og
livssyn, et fag der alle kan møtes, et fag som kan forlike de religiøse anskuelser
100 med utspring i Østen og Midtøsten med den mest potente tanke i vestlig arv:
opplysning armert med humanitet.

Skolens andre store utfordring kommer fra kunnskapsutviklingen selv.
Kunnskapsveksten er blitt den sterkeste samfunnsomveltende kraft. Vår velferd
105 avhenger av vår evne til å vinne og anvende kunnskap, og til å mestre
kunnskapsvekstens sosiale virkninger.

Trusselen her er at de teknologiske innovasjoner skal ekskludere en voksende del
110 av den voksne befolkning fra arbeidsmarkedet og et meningsfylt liv. For
arbeidsmarkedet er ikke noe som er, det er noe som hele tiden blir noe annet. I
et samfunn der kunnskapsveksten gjør kunnskap avleggs, må skolen gi
ferdigheter som varer livet ut: begreper som er bestandige, koder for tolkning og
evner for handling. Uten dette gir kunnskapsekspløsjonen det motsatte av
115 mestring: forvirring, angst og rådløshet. Allmenndannelse har bl.a. sin
begrunnelse i at en for sterk spesialisering betyr feilutdanning, fordi den raskt
foreldes.

Ny kunnskap har også en moralsk dimensjon: Den tenkning som sprenger
120 grenser for hva som er mulig, må gå sammen med en etisk refleksjon og en
humanistisk tradisjon som setter grenser for hva som er tillatt.

Dette er grunnlaget for de læreplaner som nå utarbeides, at de gir rom for både
fellesskap og tilpasning, og at de formes slik at de unge innbys til kunnskapens
125 verden gjennom både lek og praksis, slik at de går til skolen med lyst, får pådrag
nok til å døyne det strev som læring også krever, og at de selv kan bidra ved et
mangfold av ytelser. Et allsidig samfunn fordrer mangesidig talent. Skolen må
utdanne alle, slik at samfunnet kan ta dem i bruk, og alle kan ta seg selv i bruk.

130 Den tredje store utfordringen for skolen kommer fra en internasjonal masse- og
mediekultur som både ensretter og passiviserer. Her må skolen være en
motkultur som inngir lyst til å ta alle skapende krefter i bruk, en motkultur som
odler det særpregete for vårt land med dets mange lokale kvaliteter fordi det er
vårt bidrag til hele den kulturelle variasjon i verden, det som gjør den rik og
135 variert, og som vil forsvinne om ikke alle land gjør seg umake med å bevare
ulikhetene i menneskelige ytringsformer og uttrykkssett.

Jeg har betont disse tre utfordringer til skolen som nå skal reformeres. Komiteen
adresserer i innstillingen på ulike vis de samme utfordringer og gjør det med stor
140 samstemthet. I all hovedsak stiller den seg bak de prinsipper og retningslinjer
som meldingen trekker opp. Det er en styrke for skolens framtid at så mange
slutter opp om et felles grunnlag og står sammen om dens oppbygning,
organisering og innhold.

145 For meg har det vært maktpåliggende å understreke:

- at i en nasjon som blir mer uensartet, må enhetsskolen sikre at nye ulikheter ikke koples til gamle sosiale forskjeller, gjør dem mer uttryddelige og skaper nye politiske blåknuter,

- at vår befolkning blir kvalifisert nok til å mestre kunnskapsveksten slik at vi kan bevare våre levekår og være et solidarisk medlem av verdenssamfunnet for bærekraftig vekst,

- at skolen hjelper alle til å fylle sitt liv med innhold, holder vår kultur i hevd og gir et skapende bidrag til de slektledd som kommer etter oss.

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/enhetsskolen-og-det-flerkulturelle-samfunn>